

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MULTIMEDIA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI

Hasanova Sumanbar Hamroqulovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, dotsent

Niyozova Gulxayyo Murodali qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, 1-bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida multimedia texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati, maqsadi, vazifalari hamda samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, multimedia vositalarining turlari va ularni dars jarayonida qo'llash metodikasi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, multimedia texnologiyalari, interaktiv ta'lim, axborot texnologiyalari, zamonaviy dars.

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Хасанова Суманбар Хамрокуловна

Чирчикский государственный педагогический университет, доцент

Ниёзова Гулхайё Муродали кизи

Чирчикский государственный педагогический университет, магистрант 1 курса

Аннотация

В данной статье освещаются значение, цели, задачи и эффективность использования мультимедийных технологий в процессе начального образования. Также анализируются виды мультимедийных средств и методика их применения в учебном процессе.

Ключевые слова: начальное образование, мультимедийные технологии, интерактивное обучение, информационные технологии, современный урок.

ADVANTAGES OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN PRIMARY EDUCATION

Hasanova Sumanbar Hamroqulovna

Chirchik State Pedagogical University, Associate Professor

Niyozova Gulxayyo Murodali qizi

Chirchik State Pedagogical University, 1st Year Master's Student

Abstract

This article highlights the importance, objectives, tasks, and effectiveness of using multimedia technologies in primary education. It also analyzes the types of multimedia tools and the methodology of their application in the teaching process.

Keywords: primary education, multimedia technologies, interactive learning, information technologies, modern lesson.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim xususiyatlaridan biri ta'lim tizimining raqamlashtirilishi bilan chambarchas bog'liqdir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim jarayoniga yangi yondashuvlarni olib kirib, an'anaviy o'qitish usullarini takomillashtirishni talab etmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilayotgan ta'lim muhiti o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali, interaktiv va qiziqarli tashkil etish

imkonini bermoqda. Ayniqsa, multimedia texnologiyalarining ta'lim tizimiga kirib kelishi o'quv materiallarini turli formatlarda – matn, audio, video, animatsiya va grafik ko'rishda taqdim etish orqali bilimlarni o'zlashtirish darajasini oshirishga xizmat qilmoqda. Boshlang'ich ta'lim bosqichi esa uzluksiz ta'lim tizimining eng muhim va mas'uliyatli bo'g'ini hisoblanadi. Bu davrda o'quvchilarning bilish faoliyati shakllanadi, o'qishga bo'lgan qiziqishi rivojlanadi hamda mustaqil fikrlash asoslari yaratiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh xususiyatlariga ko'ra ko'proq vizual va eshitish orqali qabul qilinadigan ma'lumotlarga moyil bo'ladilar. Shu sababli ta'lim jarayonida ko'rgazmali, interaktiv va multimodal vositalardan foydalanish ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy dars usullari bilan bir qatorda multimedia texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, darsga qiziqishini oshirish va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish imkonini yaratadi.

Multimedia texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ular nafaqat o'quv materialini samarali yetkazish, balki o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish hamda ijodiy fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa boshlang'ich ta'limda multimedia texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda ta'limni tashkil etish imkonini kengaytiradi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va ularning kompetensiyalarini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan samarali foydalanish zarurati tobora ortib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu texnologiyalarni boshlang'ich ta'lim jarayoniga to'g'ri va maqsadli joriy etishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi boshlang'ich ta'limda multimedia texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: multimedia texnologiyalarining pedagogik mohiyatini ochib berish; boshlang'ich ta'lim jarayonida ularning o'rni va ahamiyatini aniqlash; multimedia vositalaridan foydalanishning o'quvchilarning bilim olish jarayoniga ta'sirini tahlil qilish; hamda ushbu texnologiyalarni samarali qo'llashning asosiy shart-sharoitlarini aniqlash.

Multimedia texnologiyalari zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular turli axborot turlarini birlashtirgan holda uzatish va qabul qilish imkonini beradi. "Multimedia" atamasi ingliz tilidagi "multi" (ko'p) va "media" (vosita) so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, u matn, ovoz, tasvir, video va animatsiya kabi bir nechta axborot vositalarining yagona tizimda uyg'unlashuvini anglatadi. Shu jihatdan multimedia texnologiyalari o'quv materialini bir nechta sezgi organlari orqali qabul qilish imkonini yaratib, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Multimedia texnologiyalarining asosiy tarkibiy qismlariga matn, audio, video, grafik va animatsiya kiradi. Matn axborotning asosiy mazmunini ifodalasa, audio elementlar tovush va nutq orqali tushuntirishni ta'minlaydi. Video va animatsiyalar esa murakkab jarayonlarni vizual tarzda ko'rsatib, o'quvchilarga ularni osonroq tushunishga yordam beradi[2]. Grafik tasvirlar (rasmlar, diagrammalar, sxemalar) esa ma'lumotni tizimli va aniq ifodalash imkonini beradi. Ushbu komponentlarning uyg'unlashuvi o'quv materialini yanada jonli, qiziqarli va tushunarli qiladi. Ta'lim jarayonida multimedia texnologiyalarining o'rni juda muhimdir. Ular o'quvchilarni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bilimlarni ko'rgazmali va interaktiv shaklda yetkazish imkonini yaratadi. Natijada o'quvchilar nafaqat eshitadi yoki o'qiydi, balki ko'radi, tinglaydi va faol qatnashadi, bu esa bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga olib keladi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bu davrda bolalarning idrok etish, tafakkur qilish, eslab qolish va tasavvur qilish qobiliyatlari faol shakllanadi. Yosh xususiyatlariga ko'ra boshlang'ich sinf o'quvchilari ko'proq ko'rgazmali, obrazli va hissiy jihatdan boy axborotni yaxshi qabul qiladilar. Shu sababli ularning

ta'lim jarayonida vizual va eshitish vositalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Axborot texnologiyalari, xususan multimedia vositalari, boshlang'ich ta'limda o'quv materialini sodda, tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish imkonini beradi. Vizual va interaktiv o'qitish metodlari orqali o'quvchilar murakkab tushunchalarni osonroq anglaydi, ularning tafakkuri faol rivojlanadi. Interaktivlik o'quvchini dars jarayoniga jalb etib, uning mustaqil fikrlashiga va savol-javob jarayonida faol ishtirok etishiga zamin yaratadi.

Zamonaviy o'quv muhiti esa axborot texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Elektron darsliklar, interaktiv taqdimotlar, multimediali dasturlar va ta'lim platformalari boshlang'ich ta'limning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bunday muhitda o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki axborot bilan ishlash ko'nikmalarini ham egallaydi. Bu esa ularni kelajakda raqamli jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi. Multimedia texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari keng va ko'p qirrali bo'lib, ular ta'lim jarayonining sifatini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi[1]. Avvalo, multimedia vositalari orqali bilimlarni o'zlashtirish jarayoni ancha osonlashadi. Ko'rgazmali materiallar, animatsiyalar va videolar murakkab tushunchalarni sodda va tushunarli shaklda yetkazadi, bu esa o'quvchilarning mavzuni tezroq anglashiga yordam beradi. Shuningdek, multimedia texnologiyalari o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Rang-barang tasvirlar, ovoqli effektlar va interaktiv elementlar darsni jonlantirib, o'quvchilarning diqqatini uzoq vaqt davomida saqlab turadi. Bu esa ularning o'quv faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi. Multimedia vositalarining yana bir muhim jihati – mustaqil o'rganish imkoniyatlarini kengaytirishidir. O'quvchilar elektron resurslar, ta'limiy dasturlar va interaktiv platformalar yordamida mustaqil ravishda bilimlarini mustahkamlashlari, yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishlari mumkin. Bu esa ularda o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil fikrlash va muammolarni hal etish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning o'quv faoliyatiga qiziqishini oshirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Multimedia texnologiyalari aynan shu jarayonda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Rang-barang tasvirlar, animatsiyalar, audio va video materiallar orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. An'anaviy darslarda o'quvchilar ko'pincha passiv tinglovchi bo'lib qolsa, multimedia vositalari yordamida ular dars jarayonining bevosita ishtirokchisiga aylanadi. Interaktiv elementlar, savol-javoblar, o'yin asosidagi topshiriqlar o'quvchilarning diqqatini jalb etadi va ularni faol fikrlashga undaydi. Natijada o'quvchilarning ichki motivatsiyasi ortib, o'qishga bo'lgan qiziqishi mustahkamlanadi. Multimedia texnologiyalarining muhim afzalliklaridan biri bilimlarni o'zlashtirish samaradorligini oshirishidir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson bir vaqtning o'zida bir nechta sezgi organlari orqali qabul qilgan ma'lumotni yaxshiroq eslab qoladi. Multimedia vositalari esa aynan shu imkoniyatni yaratadi[3]. Vizual materiallar, diagrammalar, videolar va animatsiyalar murakkab tushunchalarni sodda va tushunarli qilib ifodalashga yordam beradi. Masalan, tabiiy jarayonlar yoki matematik tushunchalarni faqat matn orqali tushuntirish qiyin bo'lsa, multimedia vositalari yordamida ularni aniq va ko'rgazmali tarzda ko'rsatish mumkin. Bu esa o'quvchilarning mavzuni tezroq va chuqurroq o'zlashtirishiga olib keladi.

Multimedia texnologiyalari ta'lim jarayonida interaktivlikni ta'minlaydi, bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interaktiv topshiriqlar, testlar, virtual mashqlar o'quvchilarning bilimlarini tekshirish bilan birga, ularni muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga undaydi. Bunday yondashuv o'quvchilarda faqat tayyor bilimni qabul qilish emas, balki uni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, multimedia vositalari orqali o'quvchilar o'z xatolarini darhol ko'rish va ularni tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa reflektiv fikrlashni rivojlantiradi. Multimedia texnologiyalari ta'lim jarayonida individual yondashuvni amalga oshirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi va o'zlashtirish tezligi turlicha bo'lganligi sababli, dars jarayonini differensial tashkil etish zarur. Multimedia vositalari

yordamida o'quvchilarga turli darajadagi topshiriqlar berish, ularning individual xususiyatlarini hisobga olish va o'qitish jarayonini moslashtirish mumkin. Masalan, ayrim o'quvchilar uchun qo'shimcha tushuntirish videolari, boshqalar uchun esa murakkabroq topshiriqlar taklif etilishi mumkin. Shuningdek, o'quvchilar o'z tezligida ishlash imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Natijada har bir o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanadi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida multimedia texnologiyalaridan samarali foydalanish turli shakl va usullar orqali amalga oshiriladi. Eng keng tarqalgan vositalardan biri bu taqdimot dasturlari (PowerPoint, Prezi va boshqalar) bo'lib, ular yordamida dars mavzulari vizual va tizimli tarzda yoritiladi. Bunday taqdimotlar orqali o'qituvchi murakkab mavzularni sodda, ko'rgazmali va tushunarli qilib bayon etishi mumkin. Shuningdek, interaktiv doskalar multimedia texnologiyalarining muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Ular yordamida o'quvchilar bevosita dars jarayonida ishtirok etib, topshiriqlarni bajarishi, savollarga javob berishi va o'z bilimlarini amaliy tarzda namoyish etishi mumkin. Bu esa darsni yanada jonli va samarali qiladi. Bundan tashqari, turli ta'lim platformalari, elektron darsliklar, video darslar va mobil ilovalar ham multimedia texnologiyalarining muhim tarkibiy qismlaridir. Ular o'quvchilarga nafaqat dars jarayonida, balki mustaqil ta'lim olishda ham keng imkoniyat yaratadi. Shu orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlash va kengaytirish imkoniga ega bo'ladilar.

Multimedia texnologiyalarining afzalliklari bilan bir qatorda, ularni ta'lim jarayoniga joriy etishda ayrim muammolar ham yuzaga keladi. Eng avvalo, texnik muammolar — ya'ni zarur texnik vositalarning yetishmasligi, internet tezligining pastligi yoki qurilmalarning nosozligi ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, o'qituvchilarning multimedia texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha yetarli darajada metodik tayyorgarlikka ega emasligi ham muhim muammolardan biridir[5]. Ba'zi hollarda multimedia vositalari mavjud bo'lsa-da, ularni samarali qo'llash bo'yicha ko'nikmalar yetishmasligi sababli ulardan to'liq foydalanilmaydi. Yana bir muhim jihat — o'quvchilarning texnologiyalarga haddan tashqari bog'lanib qolish ehtimoli. Agar multimedia vositalari maqsadsiz yoki me'yordan ortiq qo'llansa, bu o'quvchilarning diqqatini chalg'itishi va dars samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli multimedia texnologiyalaridan foydalanishda muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi.

Multimedia texnologiyalaridan samarali foydalanish bir qator pedagogik va tashkiliy shart-sharoitlarni talab etadi. Avvalo, o'qituvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha kompetensiyasini rivojlantirish zarur. Bu ularning multimedia vositalarini to'g'ri tanlash va dars jarayonida samarali qo'llashga yordam beradi. Ikkinchidan, ta'lim jarayonini puxta rejalashtirish muhimdir. Multimedia vositalari dars maqsadiga mos ravishda tanlanishi va o'quv materialini tushuntirishni osonlashtirishi lozim. Ular faqat ko'rgazmalilik uchun emas, balki didaktik maqsadga xizmat qilishi kerak. Uchinchidan, zamonaviy ta'lim muhitini yaratish zarur. Bu esa texnik vositalar bilan ta'minlangan sinfxonalar, barqaror internet tarmog'i va sifatli elektron resurslarning mavjudligini talab etadi. Shuningdek, o'quvchilar bilan ishlashda individual yondashuvni hisobga olish ham muhimdir. Multimedia vositalari yordamida har bir o'quvchining imkoniyatlariga mos topshiriqlar berish va ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash mumkin.

Boshlang'ich ta'limda multimedia texnologiyalaridan foydalanish masalasini nazariy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu texnologiyalar zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Multimedia vositalari yordamida o'quv materiallarini ko'rgazmali, interaktiv va tushunarli shaklda taqdim etish imkoniyati yaratiladi, bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq va mustahkam o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari asosida aniqlanishicha, multimedia texnologiyalari o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirish, ularning diqqatini jalb qilish va dars jarayonida faol ishtirokini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, vizual va eshitish vositalari orqali berilgan ma'lumotlar o'quvchilarning eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi hamda murakkab tushunchalarni oson anglashga yordam beradi. Multimedia texnologiyalarining yana bir muhim jihati — o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini

shakllantirishga xizmat qilishidir. Interaktiv topshiriqlar va elektron resurslar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil ravishda mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, ushbu texnologiyalar ta'lim jarayonida individual yondashuvni ta'minlash, har bir o'quvchining imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish uchun qulay sharoit yaratadi. Shu bilan birga, multimedia texnologiyalarini ta'lim jarayoniga joriy etishda ayrim muammolar mavjudligi ham aniqlandi. Jumladan, texnik ta'minotning yetarli emasligi, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi darajasi va multimedia vositalaridan maqsadli foydalanishdagi kamchiliklar ushbu jarayon samaradorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois multimedia texnologiyalaridan foydalanishda ularning pedagogik maqsadga muvofiqligi va metodik asoslanganligi muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, boshlang'ich ta'limda multimedia texnologiyalaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va ularning intellektual rivojlanishini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur texnologiyalarni samarali qo'llash esa o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, zamonaviy ta'lim muhitini yaratish va innovatsion pedagogik yondashuvlarni joriy etish bilan bevosita bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ayupov R. X. Ta'limda axborot texnologiyalari: o'quv qo'llanma. — Toshkent: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti (TDPU), 2020.
2. Askarovich M. S., Uljaevna U. O., Inomjohnovna O. N. Applying case study method in teaching chemistry // *Problems of Modern Science and Education*. — 2020. — № 3 (148). — P. 62–64.
3. Begmurzayevich D. B. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida reflektiv madaniyatni rivojlantirishning metodologik asoslari // *Integration of Science, Education and Practice. Scientific-Methodical Journal*. — 2022. — Vol. 3, № 6. — P. 154–160.
4. Karimova B. K., Oripova M. S. Formation of national pride based on hadiths in primary school children of houses of kindness // *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. — 2021. — Vol. 11, № 4. — P. 652–665.
5. Karimova M. O., Saidullaeva A. R. Pedagogical basis of the use of universal and national values in the spiritual and moral education of children in the family // *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt / Egyptology*. — 2020. — Vol. 17, № 7. — P. 8547–8555.